

Н. Розколупа,
*заступник генерального директора
Національної бібліотеки України
імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ПУБЛІЧНИМИ БІБЛІОТЕКАМИ

КАБІНЕТ Міністрів України постановою від 12.07.2017 № 493 оновив Перелік платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури (далі – Перелік). Так, Перелік значно розширено, що дає змогу закладам культури, в тому числі бібліотекам, збільшити грошові надходження до своїх спеціальних фондів.

У процесі організації надання платних послуг необхідно дотримуватися норм чинного законодавства.

Відповідно до ст. 13 Бюджетного кодексу України, складовою спеціального фонду бюджету є власні надходження бюджетних установ, у тому числі надходження від плати за послуги, що надаються згідно із законодавством.

Кошти, що надходять від надання таких послуг, використовуються бібліотекою винятково на покриття витрат, пов'язаних із їх організацією та наданням. Однак ч. 9 ст. 51 того ж кодексу передбачено, що надпланові надходження від надання платних послуг спрямовуються на погашення заборгованості з оплати праці, нарахування на заробітну плату, комунальних послуг та енергоносіїв. Якщо такої заборгованості немає, розпорядник бюджетних коштів спрямовує 50 відсотків коштів на заходи, що здійснюються за рахунок відповідних надходжень, і 50 відсотків – на заходи, котрі необхідні для виконання основних функцій, але не забезпечені коштами загального фонду бюджету за відповідною бюджетною програмою.

Таким чином, платна послуга, що надається бібліотекою, повинна бути передбачена законодавством. Тому кожна бібліотека у процесі обрання платних послуг, які може надавати своїм користувачам, має обирати такі послуги з Переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Відомі непоодинокі випадки, коли представники Державної аудиторської служби України за резуль-

татами ревізій діяльності публічних бібліотек вимагали перераховувати в дохід відповідного бюджету кошти, отримані від надання платних послуг, не передбачених Кабінетом Міністрів України. При цьому державні аудитори посилалися саме на ст. 13 Бюджетного кодексу України.

Вимоги до організації надання платних послуг та порядок визначення їх вартості передбачені Порядком визначення вартості та надання платних послуг закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності, затвердженим спільним наказом Міністерства культури України, Міністерства фінансів України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 01.12.2015 № 1004/1113/1556.

Так, бібліотека зобов'язана:

– безкоштовно надавати користувачам повну, доступну та достовірну інформацію щодо порядку та умов надання конкретної платної послуги, її вартості, порядку та строку оплати;

– оприлюднювати інформацію про вартість послуг, що діє на дату надання послуги, із застосуванням інформаційних засобів (реклама, інформаційна дошка, веб-сайт закладу тощо).

Розмір плати за надання конкретної послуги визначається на підставі її вартості, що розраховується на весь строк її надання та в повному обсязі.

Собівартість платної послуги розраховується на підставі норми часу для надання такої послуги та вартості розрахункової калькуляційної одиниці часу. Бібліотеки самостійно визначають калькуляційну одиницю за кожною платною послугою, щодо якої здійснюється розрахунок вартості.

Рекомендуємо для кожної послуги розробити робочу (технологічну) картку, за допомогою якої визначатимуться (в розрахунку на калькуляційну одиницю):

- технологічні процеси, які необхідно здійснити для надання послуги;
- час, потрібний для надання послуги;
- працівники, які безпосередньо надаватимуть послугу.

Наприклад, робоча картка надання платної послуги з оформлення (комплектування) реєстраційно-облікових документів користувачів бібліотек може бути такою (із практики роботи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого):

№ з/п	Назва процесу (операції), зміст роботи	Одиниця виміру	Норма часу	Примітка
1	Переглянути документи користувача, що посвідчують його особу. Перевірити наявність інформації про користувача в базі даних за попередні роки. Заповнити картку реєстрації	Облікові документи одного користувача	4 хв.	Відповідно до Типових норм часу на основні процеси бібліотечної роботи, затверджених наказом МКТ України від 29.12.2008 № 1631/0/16-08
2	Виготовити пластиковий читацький квиток	1 квиток	6,33 хв.	Згідно з хронометражем
Загалом			10,33 хв.	

На підставі даних робочої картки простіше зроби калькуляцію вартості послуги.

Вартість платних послуг визначається окремо за кожним видом послуг, які надаються бібліотекою, і складається з витрат, безпосередньо пов'язаних з їх наданням.

Складовими вартості платної послуги є:

- витрати на оплату праці працівників, які безпосередньо надають послуги;
- нарахування на оплату праці відповідно до законодавства;
- безпосередні витрати та оплата послуг інших організацій, товари чи послуги яких використовуються при наданні платних послуг;
- капітальні витрати;
- індексація заробітної плати, інші витрати відповідно до чинного законодавства.

Розмір плати за той чи інший вид платної послуги визначається, виходячи з розрахунку витрат, пов'язаних з її наданням.

Варто також звернути увагу на специфіку надання окремих платних послуг. Так, оновленим Переліком передбачено такі послуги, як *створення цифрових копій з книжок, брошур, газет, журналів, документів із фондів / архівів бібліотек, а також електронна доставка документів*. В обох випадках бібліотека здійснює оцифрування документів, що вимагає дотримання законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Справа в тому, що літературні та художні твори є об'єктами інтелектуальної власності, а саме об'єктами авторського права. Відповідно до ст. 426 Цивільного кодексу України, використання об'єкта авторського права здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання такого об'єкта, крім випадків правомірного використання без такого дозволу.

Статтею 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, допускається репрографічне відтворення одного при-

мірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за таких умов:

– у разі, коли відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (за винятком комп'ютерних програм і баз даних), з ілюстраціями чи без них, і коли це відтворення здійснюється за запитами фізичних осіб за умови, що:

а) бібліотека та архів мають достатньо підстав

вважати, що такий примірник використовуватиметься з метою освіти, навчання і приватного дослідження;

б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру;

– у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни

загубленого, пошкодженого та непридатного примірника бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, а одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також коли відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру.

Репрографічне відтворення (репродукування) – це факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Таким чином, створення бібліотекою на замовлення користувача без дозволу автора ксерокопії твору є правомірним, а цифрової копії – ні.

Що можна оцифрувати без згоди автора:

- об'єкти, які не охороняються авторським правом:
 - повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
 - твори народної творчості (фольклор);
 - видані органами державної влади в межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;
 - державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіку територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;
 - грошові знаки;

е) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право sui-generis (своєрідне право, право особливого роду);

– об'єкти авторського права, що перейшли в суспільне надбання (за загальним правилом – твори, автори яких померли понад 70 років тому).

Також, на нашу думку, при організації надання окремих платних послуг будуть потрібні роз'яснення з боку компетентних органів. Зокрема, багато запитань викликає така послуга, як *продаж у неспеціалізованих магазинах (кіосках, лотках), через електронні системи продажу видань про фонди і діяльність бібліотек, музеїв, картинних галерей, виставкових залів, заповідників, реставраційних та інших закладів культури, довідково-бібліографічних та інформаційних продуктів (в електронному вигляді – компакт-дисків), репродукцій, наборів листівок, афіш, плакатів (у тому числі із зображенням творів мистецтва, пам'яток літератури, нотними виданнями), а також сувенірних виробів, значків, виробів народних промислів; декоративно-ужиткового, образотворчого мистецтва та фотомистецтва тощо.*

Так, відповідно до Податкового кодексу України звільняються від оподаткування (сплати податку на прибуток) кошти бюджетних організацій, отримані від надання платних послуг, пов'язаних з їх основною статутною діяльністю. Але неспеціалізований магазин (кіоск, лоток) – це окремий суб'єкт господарювання з універсальним асортиментом товарів. Тому можна зрозуміти, що бібліотека буде змушена продавати свої видання лише через магазини, кіоски чи лотки, до того ж неспеціалізовані.

Також у законодавстві відсутній термін «електронні системи продажу».

Новий Перелік був схвалений сприйнятий бібліотеками, адже в ньому розширено асортимент послуг.

Перелік основних нормативно-правових актів, що стосуються надання платних послуг

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий Верхов. Радою України 08.07.2010. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 26.08.2017).

2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий Верхов. Радою України 02.12.2010. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 26.08.2017).

3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : прийнятий Верхов. Радою України 16.01.2003. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 26.08.2017).

4. Про авторське право і суміжні права [Електронний ресурс] : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/> (дата звернення: 26.08.2017).

5. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури [Електронний ресурс] : постанова Каб. Міністрів України від 12.12.2011 № 1271. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF> (дата звернення: 26.08.2017).

6. Про затвердження Порядку визначення вартості та надання платних послуг закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності [Електронний ресурс] : наказ М-ва культури України, М-ва фінансів України, М-ва екон. розвитку і торгівлі України від 01.12.2015 № 1004/1113/1556. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1590-15> (дата звернення: 26.08.2017).